

HIZLI ŞEHİRLEŞMENİN DOĞURDUĞU SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI OVERURBANIZATIONS: ITS PROBLEMS AND SOLUTIONS

Selahattin ÇELİK*

Öz

Şehirler, çeşitli fonksiyonların bir merkezde yürütülmesinin sağladığı imkânlarla bağlı olarak geçimlerini farklı kaynaklardan sağlayan insanların bir araya toplandığı kalabalık yerleşim birimleridir. Şehirsel yaşamı tercih edenler, hemen tüm ihtiyaçlarını bulunduğu yerleşmeden temin ettikleri halde, kırsal alanlarda yaşayanlar, birçok ihtiyaçlarını kendilerine en yakın olan şehir yerleşmelerinden karşılarlar. Bu yüzden şehirler; farklı fonksiyonların canlanıp çeşitlendiği, nüfus ve yerleşme birimlerinin yoğunlaştığı, hayatın daha da kolaylaştığı yerleşme yerleri olarak bilinirler.

Şehirlerin en belirli özelliği olan nüfus, günümüzde ülkelerin en fazla üzerinde durduğu konulardan biridir. 20. yüzyılın ortalarına kadar nüfusun fazlalığı güçlü olmak için gerekli ve yeterli bir faktör olarak görülürken, günümüzde nüfusun nicel miktarından çok nitel özellikleri öne çıkmıştır. Sürekli artan dünya nüfusu, sınırlı olan doğal kaynakları hızla tüketmektedir. Aşırı nüfus artışı, son zamanlarda şehirlerde içinden çıkılması zor çeşitli sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlara karşı bazı önlemlerin alınması kaçınılmazdır. Bu bağlamda çeşitli nüfus politikaları geliştirilmektedir. Öte yandan bazı ülkelerde nüfusun çok az artması, durağanlaşması ve hatta gerilemesi, söz konusu ülkelerin geleceğini tehdit eder duruma gelmiştir. Bundan dolayı ülkeler, nüfus politikalarında nüfus artışını kontrol altında tutmayı ve sorunlara sebep olmadan artmasını hedefler.

Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde şehirleşme, hem aşırı hızlı hem de dengesiz bir şekilde gelişmekte, şehirler adeta nüfus yığılma alanlarına dönüşmektedir. Bir yerleşim yerinin barındırabileceği belli bir nüfus kitlesi vardır. Bu sınır aşıldığında sosyal hayat akışını zora sokan bir takım problemlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Son zamanlarda aşırı ve dengesiz şehirleşme beraberinde barınma, trafik, sağlık, eğitim, gecekondolu, güvenlik, çevre kirliliği gibi önemli sorunlara yol açmış ve şehirde yaşayan insanlara büyük sıkıntılar yaşatmaya başlamıştır. Bu çalışmada aşırı ve dengesiz şehirleşmenin sebep olduğu başlıca sorunlar ve bu sorunların yol açtığı sıkıntıların sosyal yapı üzerindeki sonuçları ve çözüm yolları açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehirleşme, Nüfus, Sorunlar, Rekreasyon, Çözüm.

Abstract

Cities are highly populated settlement units that allow range of functions to be operated from one centre and thus gather people who make living from variety of sources. While people who choose to live in cities can access all their needs in their cities, people who live in rural areas provide most of their necessities from the closest cities. Therefore, cities are known to be places with variety of functions in where life is easy to live, populations and settlements are concentrated.

Population, as one of determining factors of cities, has been one of the most emphasised issues for countries. Until the mid of 20th century, high population was seen as a need and an indicator of power. In the contemporary world, however, the quality of population is more important than its quantity. Constantly increasing population of the world consumes the limited natural resources. Excessive population growth in cities has created a wide range of difficult issues to deal with. It is necessary to take some actions to prevent from these issues. In this regard, some population policies have been developed. On the other hand, static population and population declines have also threatened many countries' future. For this reason, countries develop population policies to keep their population growth in an optimal level in order to prevent such issues.

Cities have been growing in an excessive and unstable ways in developing and under-developed countries. Thus, they become areas where populations accumulate overly. Every settlement has a certain number of populations to inhabit. When this number is exceeded, it is inevitable to have a series of issues in everyday life and the dynamic of social life practices. Recently, excessive and over urbanization has caused some serious issues such as sheltering, traffic, health, education, slums, security and environmental pollution. This study attempts to explain the issues that unstable and over urbanizations causes and their impacts on social structures. Some possible solutions to these issues will also be given.

Keywords: Urbanization, Population, Issues, Recreation and Solutions.

1. GİRİŞ

Şehirler, çeşitli fonksiyonların canlanıp çeşitlendiği, nüfus ve yerleşme birimlerinin yoğunlaştığı, hayatın daha da kolaylaştığı yerleşme alanlarıdır. İnsanlık tarihi boyunca dünya nüfusunun büyük kısmı kırsal kesimlerde yaşamışsa da, 5 bin yıldan beri mevcut olan ve Sanayi Devriminden sonra muazzam bir gelişme gösteren yerleşmeler şehirler olmuştur (Tümertekin ve Özgüç, 2014, 396). Kültür ve medeniyet

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, selahattincelik@kilis.edu.tr

yolunda en büyük adımlar şehirlerde atılmıştır. Farklı kültürel ve ekonomik fonksiyonları ile kırsal yerleşmelerden ayrılan şehirler günümüzün en görkemli oluşumlarından (Başbüyük, 2012, 217).

Şehirler, insanların birçok ihtiyaçlarının karşılanabildiği yerleşim yerleri olmaları bakımından büyük önem taşırlar. Şehirlerde yaşayan insanlar, hemen hemen bütün ihtiyaçlarını içinde yaşadığı yerleşmeden sağladıkları halde, kırsal alanlarda yaşayanlar, çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması bakımından kendilerine en yakın olan şehir yerleşmelerine bağımlıdırlar (Özçağlar, 2006, 92). Aşırı ve dengesiz nüfus artışı şehirlerde önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz gelişmelere rağmen şehirler; beslenme barınma, istihdam, eğlenme gibi ihtiyaçların kolaylıkla temin edilebileceği cazibe merkezleridirler. Bundan dolayı daha iyi bir yaşam için şehirler her zaman sürekli ve dönemsel olarak tercih edilmiş toplanma merkezleri olmuşlardır.

Gelişmiş ülkelerde şehirler daha çok yatay bir şekilde büyüme göstermişlerdir. Buralarda çok katlı yapılar yaygın değil, istisnai durumdadırlar. Nüfusu aşırı kalabalık metropoller yok denecek kadar azdır. Şehirlerin daha fazla büyümesini önleyecek tedbirler alınmıştır ve şehirler artık büyümektedirler. Bu yüzden buralarda kırsal alanlar hızla azalırken ve bölgelerin gelişmişlik oranına paralel olarak yer yer adeta ortadan kalkarken, şehrsel alanlar gittikçe genişlemektedir.

Herhangi bir sosyal/kültürel sistemde yaşayan nüfusun artış veya azalışını etkileyen üç değişken vardır: Doğum oranı ya da hızı, ölüm oranı ya da hızı, göç hızı (Güvenç, 1979, 217). Sanayi Devrimi'nden önce, dünya nüfusunun büyük bir bölümü kırsal alanlarda yaşıyordu. Sanayinin gelişmesine paralel olarak gün geçtikçe büyüyen, binlerce sanayi çalışanın yerleştiği şehirler ortaya çıkmıştır. En hızlı büyüyen şehirler geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Afrika, Asya, Orta ve Güney Amerika şehirlerin en hızlı büyüdüğü yerlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kırsal kesimlerden şehirlere olan büyük göç dalgalarıyla köyler hızla kasabalara, kasabalar şehirlere, şehirler ise daha büyük metropollere dönüşmektedir. Nüfusun hızlı bir şekilde artması, yerleşme yerlerinin yoğunluğu yanında nüfusun niteliklerindeki farklılıkları da giderek artırmaktadır (Emiroğlu, 1990, 63). Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde aşırı nüfuslanmanın doğurduğu sorunlar çözülememekte ve gün geçtikçe bunlara yenileri eklenmektedir.

20. yüzyılın 2. yarısından sonra Türkiye'de hızlanan şehrsel gelişme, ekonomik özellikleri çok değişik olan coğrafi bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Ülkemizdeki şehirleşmenin en belirgin özelliği, mevcut şehirlerin giderek büyümesi, büyük şehirlerimizin ise daha da büyüyerek metropoliten özellik kazanmasıdır (Karabulut, 1986, 174). Bir türlü önlenemeyen dengesiz göçlerden dolayı Türkiye'de bazı bölgeler ve yerleşmeler sürekli olarak nüfus kaybına uğrarken, bazı bölgeler ve yerleşmeler devamlı olarak kalabalıklaşıp büyümektedirler. Özellikle Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kırsal alanlarda yaşayanlar, 20 yüzyılın ikinci yarısından sonra daha iyi iş imkânları bulabilmek amacıyla sürekli olarak büyük şehirlerimize göç etmiş ve bu şehirlerimizde nüfus yığılmaları ortaya çıkmıştır (Ayan, 1990, 3). Tek yönde yoğunlaşan bu hareket günümüzde de devam etmektedir.

Türkiye'de şehirleşme, özellikle 1950'lerden sonra sanayi faaliyetlerin hızlanmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaklaşık % 25 olan kentsel nüfusa karşılık, Türkiye'de % 75 oranında bir kırsal nüfus yaşıyordu. 2000'li yılların başında bu oranlar tam tersi bir görünüm almıştır. Yani 21. yüzyılın başında Türkiye'de şehir nüfusu % 75'in üzerine çıkarken kırsal nüfus oranı % 25'in altına gerilemiştir. Kırsal alanlardan şehirlere doğru yönelen aşırı göç ve bunun sonucu olarak hızlı yapılaşma, normal kent gelişim düzenini alt-üst etmiştir (Atalay, 2011, 62). Uzun zamandır sürekli olarak şehir nüfusu lehinde devam eden bu tek yönlü nüfus gelişimi, gelecekte şehir nüfusu oranının daha da artacağını, kırsal nüfusun ise daha çok azalacağını işaret etmektedir. Özellikle Türkiye'nin batı bölgelerinde hızla artan şehrsel nüfus, Marmara Bölge'sinde % 90'ın üzerine çıkmıştır.

Son yıllarda ülkenin doğu taraflarında göçlerle önemli ölçüde nüfus kayıpları yaşanırken, batıdaki belli alanlarda oluşan nüfus yığılmaları, şehirlerde normal şartlarda yaşayabilecek insan sayısı sınırının oldukça üzerine çıkmasına sebep olmuştur. Bir yandan kırsal alanlarda terk edilmiş köyler ve boş bırakılan arazilerin miktarı büyürken, diğer yandan şehirlerde gecekondular ve apartmanlar arasında sıkışmış, aşırı şehirleşmenin doğurduğu sorunlarla bunalan kitlelerin gün geçtikçe artması dikkat çekmekte ve endişelere sebep olmaktadır. Bu göçlere bir de yurt dışından gelenler eklenince, aşırı şehirleşmenin doğurduğu sıkıntılar, tahammül edilemeyecek bir hal almıştır. Şehirlerin nüfus barındırması bakımından belli kapasiteleri vardır. Bu kapasiteler aşıldığında söz konusu sıkıntılarla beraber, şehirlere yığılan insanlar her an olabilecek doğal afetler karşısında da büyük risklere girmiş olurlar.

Türkiye'de aşırı şehirleşme ve bunun doğurduğu sorunlara en çarpıcı örnek İstanbul'dur. Neredeyse bir adam ömrü kadar bir zaman geçtiği halde İstanbul'a yüklenmeyi durduramıyoruz (Bergen,

2016, 133). Şehir nüfusunun aşırı artışı, İstanbul'da sosyal hayatı adeta kilitlemiş, doğurduğu sorunlar insanları canından bezdirmiştir. Şehir çevresindeki kara ve deniz alanlarında ekolojik denge bozulmuş, artık bölgede ne bir tarım alanı ne de yeşil alan kalmamış gibidir ve her taraf yerleşme alanları ve sanayi tesisleriyle kaplanmış durumdadır (Arınc, 2018, 187). Normal hayatın sürdürülebilmesi için azami 5 milyon insanın yaşaması gereken kentte, resmi rakamlarla bu miktarın üç katından fazla bir nüfus yığılması ve beraberinde normal hayat akışını zaman zaman durma noktasına getiren, çözümü oldukça güçleşmiş sorunlar meydana gelmiştir.

Aşırı ve dengesiz bir şekilde artan şehir nüfusu, büyük kentlerde içinden çıkılması zor sorunlara sebep olup normal hayat akışını oldukça zorlaştırmıştır. Aşırı ve çarpık şehirleşme, doğa ve doğallığa özlemin gittikçe arttığı günümüzde bu yapıya sahip şehirlerde yaşayan insanları içinden çıkılması zor sıkıntılara yol açmış, ruh ve beden sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Doğal ve kültürel değerlere verilen zarar, ulaşım, eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, çevre kirliliği, alt yapı ve doğal afet riski bu sorunların ilk akla gelenleridir. Bazı bilim insanları, aşırı ve dengesiz olarak gelişen şehirleşmenin daha fazla içinden çıkılması zor sorunlara yol açmadan çeşitli radikal tedbirlerin alınması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bunun için nüfusu aşırı artan şehirlerde; kamu memurları dışında bölgeye göç edecek kişilerden, çalışacağı işe ait bilgiler ile oturacağı konuta ait tapu ibraz etme ve belli aralıklarla vize denetimleri yapma gibi önlemlerin alınması (Arınc, 2018, 187) önerilmektedir. Buna karşılık, söz konusu sorunlara yol açan aşırı ve dengesiz şehirselleşmenin daha da yükselmesini önleyecek tedbirler alınması gerekirken, bu oranın çok daha yükselmesine sebep olacak çılgın projelerden bahsedilmesi endişe vericidir.

Şehirlerin en önemli meselesi haline gelen aşırı nüfus artışı ve beraberinde getirdiği sorunları lehine çevirmek, bir gelecek tasavvuru ile yapılabilir. Bu tasavvurun sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, kendini yenileyen insanlara sahip olmasına bağlıdır. Bu ihtiyacın karşılanması noktasında şehir insana ne verirse, karşılığında onu alabilir. Bu yüzden şehrin imarı kadar irfanı da sorgulanmalıdır (Veli, 2018, 12). Kısaca belirtmek gerekirse, aşırı ve dengesiz şehirleşmenin yol açtığı sorunlar, şehirde yaşayanları bunaltmış ve acilen çözüm beklemektedir. Gittikçe ağırlaşan ve çözülmesi zorlaşan söz konusu sorunlara bir an önce el atılmalıdır. Bu bağlamda şehirlerin gelecekteki kaderlerini yakından ilgilendiren bazı devlet kurumlarında, özellikle planlama ile ilgili birimlerde, yerleşme konusunda uzmanlaşmış coğrafyacılar görev verilmelidir (Özçaglar, 1997, 315).

2. HIZLI ŞEHİRLEŞMENİN DOĞURDUĞU SORUNLAR

Hızlı kentleşme sadece Türkiye'de değil, bu konuda yeterli tedbirleri almayan tüm dünyada, özellikle de geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde beraberinde önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu sorunlar daha çok sosyoekonomik ve sosyokültürel yapıda kendini gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde istihdam açığının yanında alt yapı yetersizliği önemli hale gelmektedir (Başbüyük, 2012: 226). Aşırı ve dengesiz şehirleşme insan sağlığını olumsuz etkilemekle, sosyal ve ekonomik yönlerden büyük kayıplara sebep olmaktadır. Bir başka deyişle sağlıksız şehirleşme, aşırı nüfus artışının ve insan kalabalıklarının belli yerlerde yığılması, süratli endüstrileşme yalnız havayı, toprağı kirletmekle kalmamakta, yeşil alanların kaybına da yol açmakta ve insanın yaşam çevresinin sessizliğini de bozmaktadır (Güney, 1992, 127). Bu olumsuz gelişme, aynı zamanda, son yıllarda etkisini iyice artıran küresel iklim değişikliğinin canlılar üzerindeki etkisini de artırmaktadır.

Aşırı nüfus artışı ve şehirleşmenin doğurduğu en önemli sorun, giderek artarak adeta bir felaket haline gelen 'verimli tarım arazilerinin betonlaşması' sorunudur. Aşırı şehirleşmenin yol açtığı diğer başlıca sorunlar; gecekondular, çevre, konut, işsizlik, trafik, eğitim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda kendini göstermektedir.

2.1. Verimli Tarım Arazilerinin Kaybı

Tarım, hem hızla artan nüfusun gıda ihtiyacını hem de gelişen endüstrinin muhtaç olduğu sermaye ve ham maddeyi sağlar (Karaboran, 1986, 141). Bu yüzden dünya üzerinde tarımsal ürünler yönünden kendi kendine yeten ülkeler çok şanslı sayılırlar. Doğal kaynakların giderek azaldığı dünyada bu yeterlilik, büyük önem arz etmektedir. Bu alanda yeterli olmak, sadece beslenme açısından değil, canlılar için son derece önem taşıyan ekolojik ortamın gerekliliği ve sürdürülebilirliği için de son derece önemlidir.

Özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'de sanayi faaliyetlerinin hızlanmasından sonra ülkenin hemen her yerinde verimli tarım arazilerinin gittikçe artan bir hızla yapılaşmaya açıldığı gözlenmiştir. Nüfusun ve şehirleşmenin hızlı arttığı yerlere yakın tarım alanlarında, tarımsal faaliyetlerden yeterince fayda sağlanamadığı bir gerçektir. Bu konumdaki araziler gittikçe yaklaşan şehir istilasının etkisiyle hem tarımsal özelliklerini kaybetmekte hem de büyük oranda boş bırakılmaktadırlar. Nitekim kısa bir süre sonra buralarda arazi fiyatları aşırı yükselerek astronomik seviyelere ulaşmakta, şehir çevrelerindeki tarım

arazileri parsellenip kısa vadede maddi çıkar sağlama uğruna yerleşim alanlarına dönüştürülmektedir. Kısa vadede karlı gibi görülen bu alışveriş sonucu oluşan değişim, uzun vadede ülkeleri temel ihtiyaç maddeleri bakımından dışarıya bağımlı hale getiren, milli geliri düşüren, ekolojik dengeyi bozan ve ülke ekonomilerine büyük darbeler vuran bir felaket haline dönüşür.

Paha biçilmez değerdeki tarım alanları kısa vadede basit çıkarlar uğruna mesken, yol, sanayi kuruluşu (Doğanay, 1993, 442) ve turizm tesisleri tarafından işgal edilmektedir. Tarım alanlarında mülk sahibi olan ve gelecekte vereceği zararları umursamayan bazı açgözlülere çıkar sağlayan bu alışverişe masum bir ticaret gözüyle bakılamaz. Gelecekte milli varlığa ve ülke ekonomisine telafisi zor kayıplara sebep olacak bu girişimler, devletin uzun vadeli ve isabetli tarım politikaları göz önüne alınarak mutlaka kontrol altına alınmalıdır.

Tarım arazisi katliamını Çukurova'dan Karadeniz Bölgesi delta ovalarına, Doğuda birbirinden eşiklerle ayrılan düzlüklerden Batıdaki graben alanlarına, İç ovalardan plato düzlüklerine kadar her tarafta gözlemlemek mümkündür. Eskiden bir yamaçta veya düzlüğün küçük bir kısmında yer alan yerleşmelerde yaşayanlar, tarım alanlarını asıl amacı için kullanıyor, buraları titizlikle koruyorlardı. Günümüzde alabildiğine büyüyen şehirler, çevrelerindeki verimli tarım alanlarının yer aldığı düzlüklerin tamamına yakını yuttuğu üzüntüyle müşahede edilmektedir. Bu düzlüklerde yer alan yeşil alanların yerinde beton yığınları, asfalt ve beton kaplamaların yer aldığı ve birçok sorunun ortaya çıktığı metropoller insan ve diğer canlıların varlığını tehdit etmektedir.

Aşırı ve dengesiz kentleşme sonucu sadece verimli tarım arazileri elden çıkmamakta, gün geçtikçe kırsal alanların azalmasına yol açan bu gelişme, ekolojik dengeyi de bozmaktadır. Yeşil alanların tahribi bir yandan ekolojik sistemler üzerinde ciddi olumsuz etkiler bırakırken öte yanda tarım alanları üzerinde genişleyen şehirselle alanlar; bu yeşil örtünün beton zemin, asfalt ve beton yığınları ile kaplanması, insan sağlığını tehdit etmesi yanında, gün geçtikçe dar alanlara itilen yaban hayatını daha da kısıtlamaktadır. Bu durum, aynı zamanda iklim değişikliğinin tehdit ettiği ekolojik dengenin bozulmasını kolaylaştıran bir ortam hazırlamaktadır. Ayrıca tarımsal alanların kapladığı yerlerin zemini büyük oranda alüvyal dolgular ve gevşek malzemelerle kaplı olduğundan söz konusu alanlarda şehirleşmenin gelişmesi, tamamına yakınının 1. derecede deprem kuşağında yer alan bu arazilerde olabilecek başta deprem olmak üzere muhtemel doğal afetlerde de ciddi riskler oluşturmaktadır.

Söz konusu olumsuzluklardan dolayı, tarım alanlarının daha fazla elden çıkmasına tahammül edilmemelidir. Bu son derece yanlış ve zararlı gelişmenin önüne geçmek için devletin mutlaka tarım alanlarını, tarihi ve kültürel varlıklar gibi Koruma Kanunu kapsamına alınması gibi radikal karar ve düzenlemeler yapması gerekmektedir.

2.2. Gecekondu Sorunları

Gecekondu yerleşmeleri, genelde iskân ve alt yapı sorunlarının yaşandığı, hem görüntü hem de modern yaşam alanları açısından çağımıza yakışmayan manzaralar oluşturmaktadır. Gece kondular, devlet arazisi ya da şehrin çevresindeki yerleşilmemiş tepe ve yamaçların işgaliyle başlar. Kırsal alanlardan buralara yerleşenler, kırsalda geride kalanları da buralara yerleşmeye teşvik etmekte ve sadece maddi varlıklarını değil, dillerini, adet, gelenek, görenek ve alışkanlık gibi kültürel değerlerini de taşımaktadırlar. Büyük şehirlerde beklenmeyen bir şekilde nüfusun artması ve gecekonduların mantar gibi çoğalması, altyapı tesislerinin kurulmasını zorlaştırmakta, bazı altyapı sorunlarının ise son derece güç hal edilmesine, hatta çözümsüz kalmasına sebep olmakta, sonuçta köy görünümüne kentler, semtler ortaya çıkmaktadır (Atalay, 2011, 62).

Gecekondu semtlerinde hayat şartlarının genelde oldukça yoksul insanların yaşadığı yerler olduğu kesindir. Bununla beraber, bütün gecekondu alanları gerçek sefalet semtleri değildir. Şu da bir gerçektir ki; buralarda "suç ve hastalık yuvası" olarak yaşayanların sayısı o kadar çok değildir. Bununla beraber buralarda, yer yer normal çalışma ruhu ve güçlü ahlaki kuralları olan, iyi örgütlenmiş bireylerden oluşan toplulukların yaşadığı da dikkatten kaçmamaktadır. Ancak Türkiye'de olduğu gibi, bazı ülkelerde siyasal kaygılarla gecekondu semtlerine, gerçek şehirselle anlamda değilse de, pek çok hizmet götürülmesi (Tümertekin ve Özgüç, 2014, 420), gecekondu sorununun kalıcı çözümünü güçleştirmektedir. İşsizlik, konut, eğitim, sağlık, güvenlik alt yapı gibi sorunlar gecekondu alanlarında daha çok görülmektedir. Bu olumsuz durumu önlemenin yolu büyük ölçüde kırsal alanlarda yaşamı kolaylaştıracak özendirici tedbirler alarak kırdan kente göçü yavaşlatma ve toplu konut sistemlerini yaygınlaştırmaktan geçer.

2.3. Çevre Sorunları

Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak oluşan göçlerle meydana gelen düzensiz kentleşme paralel olarak, kişi başına sarf edilen enerji miktarı, su, kâğıt, kömür, elektronik eşya, temizlik ürünleri vb. gibi

ihtiyaçlar da artmaktadır. Bu artış, henüz doğal çevre bilincinin yerleşmediği başta gecekondu bölgelerinde olmak üzere, insanların yaşadıkları çevreye büyük zararlar vermektedir. Çevre kirliliği; hava, toprak, su, görüntü ve gürültü kirlilikleri şeklinde insanları olumsuz olarak etkilemektedir.

2.3.1. Hava Kirliliği

Çevre kirliliğinin en eski ve insan sağlığına en çok zarar veren şekli hava kirliliğidir. Bu yüzden çevre kirliliğinin başında hava kirliliği gelir. Hava kirliliği, atmosfere bırakılan çeşitli kirleticilerin, havanın doğal bileşimini bozarak canlılara zarar verecek yapıya dönüşmesi veya atmosferde zararlı gazlar içeren çeşitli kirleticilerin canlılar ve eşyalara zarar verecek oranlara yükselmesi olarak tanımlanabilir. Büyük şehirlerde kışın durgun havalarda atmosferin alt katında oluşan koyu bir duman tabakası, bazen uzun bir süre o ortamda yaşayan insanların korkulu rüyası olur. Ayrıca şehir içleri veya şehirsiz alan yakınlarında kurulan sanayi tesisleri, bir yandan verimli tarım alanlarını devre dışı bırakırken öte yandan atmosfere yaydıkları zararlı gazlarla havayı kirletmektedirler.

Havayı kirleten unsurlardan biri de motorlu taşıtlardır. Aşırı şehirleşen yerlerde motorlu taşıt yoğunluğu da artar. Çalışan motorlu taşıtların egzozlarından çıkan gazlar hava kirliliğini artırmaktadır. Dikey yapılaşmanın yoğun olduğu şehirsiz alanlarda hava sirkülasyonu engellendiği için hava kirliliğinin olumsuz etkisi de artmaktadır. Hava kirliliğini artıran katı yakıtların denetlenerek hava kirliliğine yol açan maddelerin yakılmasını önlemek, en temiz yakıt cinsi olarak doğalgazı yaygınlaştırmak, durgun havalarda kalorifer ve soba faaliyetlerini düzenlemek gibi tedbirler hava kirliliğini azaltmak için alınacak başlıca önlemlerdir.

2.3.2. Suların Kirliliği

Suların kirliliği, “zararlı maddelerin, suyun doğal özelliklerini bozacak miktarda suya karışması” olayıdır. Konutların kirli suları ve kanalizasyon atıkları, endüstri kuruluşlarının yaydığı kirleticiler, termik ve nükleer santrallerden çıkan atıklar, azotlu ve kükürtlü suni gübreler, kimyasal mücadele ilaçları, tarımsal sanayi atık suları ve toprak erozyonu su kirliliğini oluşturan başlıca maddeler ve süreçlerdir (Çelik, 2015, 194). Bu katkılarla kirlenen sular, doğrudan ve dolaylı olarak canlı ve cansız varlıklara ciddi zararlar vermektedir.

Aşırı şehirleşmenin görüldüğü yerlerde su temini büyük bir sorun teşkil ettiği gibi, su kaynaklarının hızla kirlenmesi de söz konusudur. Kullanılan su miktarı oranında kirletilen atık sular oluşmaktadır. Bu konuda yeterli tedbirler alınmadığında su kirliliği canlılara büyük zararlar verip insan sağlığını olumsuz yönde etkiler.

Suların kirlenmesinden dolayı oluşan bu olumsuzlukların insan ve diğer canlılar üzerindeki etkilerini azaltmanın kalıcı çözümü aşırı şehirleşmenin önüne geçmektir. Kirlenen atık suların arıtma tesislerinden geçirilerek zararsız hale getirilip yeniden kullanıma sunulması, su israfının önlenmesi alınabilecek diğer bazı tedbirlerdir.

2.3.3. Toprak Kirliliği

Toprak kirliliği, doğal ortamın dengesini bozan ve canlılara en fazla zarar veren kirlilik şekillerinden biridir. Çünkü canlılar her zaman ve her yerde toprak ile sürekli ve direkt bir etkileşim halindedir. Şehirleşme oranında atık maddeler oluşmakta, çöp yığınlarından sızan kirli sular, kirli sulama suları, suni tarımsal gübrelerin çözeltileri, radyoaktif maddelerin bulaştığı sular toprağı kirletmektedir. Aşırı şehirleşmenin hızlandırdığı toprak kirliliğinin canlılar üzerindeki olumsuz etkileri yanında, aşırı şehirleşme nedeniyle devre dışı kalan tarım topraklarının da ülke ekonomisi ve doğal ortama verdiği zararlar ileride telafisi güç, dev sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu açıdan bakıldığında da aşırı ve dengesiz şehirleşmenin mutlaka önüne geçilmesi gereği ortaya çıkar. Katı atıkların ayrıştırılarak yeniden kullanılabilir maddeler haline getirilmesi, toprağı kirleten suların arıtılması ve yeniden kullanıma sunulması, verimli tarım arazilerinin koruma kanunu kapsamına alınması dolaylı olarak toprak kirliliğini ve gün geçtikçe artan tarımsal toprak kaybını azaltacak başlıca önlemlerdir.

2.3.4. Gürültü ve Görüntü Kirliliği

Gürültü ve görüntü kirlilikleri de insanların sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Şehirleşme arttıkça şehirsiz fonksiyonlar gelişip çeşitlenmekte, bunlardan kaynaklanan rahatsızlık verici ses ve görüntü kirlilikleri de artmaktadır. Yoğun şehir yaşamında motorlu araçlar, makine ve inşaat yapımındaki araçlar, iş yerleri konser, düğün, asker uğurlama, motosiklet gösterileri, eğlence yerleri, müzik aletleri ve zamansız bakım ve onarım işleri ve satıcıların çıkardığı yüksek desibelli sesler insanları rahatsız eden başlıca gürültü kaynaklarıdır.

Plansız sanayileşme, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, aşırı reklâm afiş ve levhaları, özgün yapıların görüntüsüne zarar veren manzaralar, daha faydalı alanlara kilitlenmesi gereken beyinler üzerinde olumsuz etkiler bırakmakta ve görüntü kirliliği meydana getirmektedir. Ayrıca, rüzgâr ve akarsularla sürüklenip gelişigüzel alanlarda biriken ve uzun süre bozulmayan ambalaj atıkları ve sentetik maddeler kötü görüntüler oluşturduğu gibi canlılara zarar vermekte, insan sağlığını etkilemektedir.

Bu tür kirliliğin olumsuz etkilerini en aza indirmek için, gürültüye sebep olan yüksek desibelli sesleri makul bir seviyeye düşürmek gerekir. Petrol kaynaklı olup yüzlerce yıl bozulmadan kirletmeye devam eden plastik poşetlerin kullanımını azaltmak veya bunların yerine, organik materyal kaynaklı ve birkaç yıl içinde doğal ortamda bozularak dönüşüme giren bioplastik ambalaj atıkları ve poşetlerin kullanımını yaygınlaştırmak gerekir.

2.4. Konut Sorunu

Kırsal alanları bırakıp büyük şehirlere yığılan kitleler, ayrıldıkları kırsal alanlarda büyük bir ekonomik potansiyeli atıl halde bıraktıkları gibi, geriye korumasız ve harap olmaya terk edilmiş çok miktarda arazi ve konut bırakmaktadırlar. Beklenmeyen göçlerle nüfusu hızla artan şehirlerde ise kent kültürü bozulmakta, sağlıksız yaşam şartlarının hâkim olduğu gecekondu semtleri ortaya çıkmakta ve aşırı artan nüfustan dolayı sokaklarda evsiz barksız veya derme çatma meskenlerde yaşayanların sayısı da artmaktadır (Atalay, 2011, 73). Gerçekten de kırsaldan gelenlerin yerleşmeye çalıştıkları büyük şehirlerde çoğu kez karşılarına; alt yapısı olmayan, iskâna elverişsiz, sağlıksız ve yoksul yaşam koşullarının bulunduğu bir yaşama ortamı çıkar.

Planlı ve düzenli şehir ortamının etrafındaki varoşlarda, görüntü kirliliğine sebep olan bu çeşit meskenler, barınma ihtiyacını yeterince karşılayamadığı gibi, olası aşırı yağış, sel, fırtına, deprem gibi muhtemel doğal felaketlerde dramatik can ve mal kayıplarının yaşandığı mekânlar olarak büyük riskler taşırlar.

Normal yaşam standartlarının sürdürülmesine uygun olmayan ve olumsuz bir görüntü sergileyen bu çeşit meskenlerin ortadan kalkması için düzensiz ve aşırı şehirleşmenin önüne geçmek, toplu konut ve kentsel dönüşüm projelerinin yaygınlaştırılarak elverişli koşullarda bu sağlıksız mekânlarda yaşayanların yerleştirilmesini sağlamak gerekir.

2.5. İşsizlik Sorunu

Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde toplumun tüm kesimlerinde ana sorunlardan biri olan işsizlik sorunu, etkisini aşırı şehirleşen alanlarda daha fazla göstermektedir. Kırsal alanlarda yaşayan nüfus tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle uğraşmakta, tatmin edici olmasa da bir işle meşgul olmaktadır. Şehre göç eden bu nüfus, kırsaldaki işinden olduğu gibi, şehirlerdeki işsizler ordusunu da artırmaktadır.

İşsizler ordusunu azaltmanın en etkili yolu sanayileşmektir. Son yıllarda ülkede sanayileşme faaliyetleri oldukça yavaşlayarak, gün geçtikçe artan işsizler ordusunun iş ihtiyacını karşılamaktan iyice uzaklaşmıştır. Sanayileşme ve hizmet sektöründeki büyüme, kentleşmeyi teşvik eden iki önemli faktördür. Günümüzde kent oluşturucu ve kentlerde istihdam sağlayan temel fonksiyon, giderek daha da büyüyen hizmetler fonksiyonudur. İşsizlik sorununun temel nedeni ise sanayi sektöründeki istihdam hacminin yavaş büyümesidir (Doğanay, 1994, 440; 1997, 452).

Türkiye’de yüksek bir oranda seyreden işsizlik sorununun çözümü büyük ölçüde, çeşitli nedenlerle kırsal alanlardan koparak şehirlere yığılan insanları köylerine geri dönmesine bağlıdır. Çeşitli nedenlerle boşaltılan kırsal alanlara geri dönüş hareketini bir an önce başlatmak ve şehirlerdeki aşırı yoğunlaşmanın önüne geçmek kaçınılmazdır. Bu amaçla bir an önce kırsal alanlarda hayatı kolaylaştıracak ve geri dönüşü teşvik edecek özendirici tedbirlerin alınması gerekir. Bu dönüş gerçekleştiği takdirde aşırı şehirleşmenin yol açtığı birçok sorun kendiliğinden hal olacağı gibi, atıl durumda bırakılan kırsal alanların eski canlılığına yeniden kavuşması ve üretimin artması ile ülke ekonomisi de canlılık kazanacaktır.

2.6. Trafik Sorunu

Büyük şehirlerde, şehir içi ulaşım önemli bir sorun olarak ortaya çıkar. İnsanlar iş yerlerine evlerine veya başka bir yere gitmek zorunda olduklarında, zamanlarının önemli bir kısmını yollarda trafik çilesi çekerek geçirirler. Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde sorunsuz bir ulaşım için trafikle ilgili olarak ciddi tedbirler alınsa bile, beklenmeyen göçlerle aşırı bir şekilde devamlı olarak artan şehir nüfusu, bu sorunla kısa bir zaman sonra tekrar karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de büyük şehirlerdeki trafik sorununun en çarpıcı örneği İstanbul trafiğidir. Burada büyük kitleleri teşkil eden insan topluluklarında her bir kişinin her gün birkaç saati şehir içi yollarda seyahat halinde geçmektedir. Bu bıkkınlık verici seyahatlerde karşı karşıya kaldığı stres ve kavgâ, sarf ettiği yakıt, işinde veya randevusunda olan gecikmeler ve bunun yol açtığı sorunlar da vardır. Yağışlı, fırtınalı, sisli,

puslu havalarda, mesai başlangıç ve bitim zamanlarında, resmi tatil ve bayram öncesi ve sonrasında zaman zaman trafik adeta kilitlenmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse aşırı kalabalık büyük şehirlerde trafik sorunu zaman zaman, masraf, sağlık ve güvenlik gibi açılardan ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına büyük zararlar vermektedir.

Bu sorunun kökten ve kalıcı çözümü, ancak belli bir kitlenin normal trafik akışına uygun olan şehirleri, kaldıramayacakları kadar kalabalık bir nüfustan arındırmaktır. Zaman zaman trafikte uygulanan tek ve çift plaka, toplu taşıma yönlendirme, ücretsiz veya indirimli taşıma gibi uygulamalar kalıcı çözüm değildir.

2.7. Eğitim Sorunu

Sosyal ve ekonomik gelişme ile bilgi toplumuna ulaşma, bilim ve teknolojiye inanma ve sonuçlarını uygulama sorunudur. Bilim ve teknoloji de ancak insan eseri olup, başlangıç noktası fert olarak insandır ve onun en iyi şekilde eğitilmesi ve değerlendirilmesidir (Dura, 1990, 182).

Beklenmeyen göçlerle metropol özelliği kazanmış olan şehirlere, ortalama olarak her yıl orta büyüklükteki bir şehrin nüfusu katılmaktadır. Bu nüfusun en az yarısının da eğitim çağındaki çocuk ve genç nüfus olduğu bir gerçektir. Kırsal alanlardan kentlere göçlerle yer değiştiren nüfusun eğitim yoluyla nitelik bakımından geliştirilmesi sorunu yanında, nüfus yığılmasının gerçekleştiği büyük şehirlerde mevcut okullara ek olarak, her yıl onlarca yeni okula, binlerce dershaneye ve birçok malzemeye ihtiyaç olacaktır. Bu durum eğitim alanına çok büyük yatırımların ayrılmasını zorunlu kılar. Aksi takdirde kırsal kesimden büyük şehirlere yerleşip sosyal uyum sorunu yaşayan ve yeterince eğitilemeyen bu genç nüfus, zaten şehirlerde birikmiş olan çeşitli sorunların içinden çıkılmaz bir hale gelmesine sebep olacaktır.

Büyük şehirlerdeki eğitim sorununun kalıcı çözümü, aşırı şehirleşmenin durdurulması ve şehirlerin kaldıracabilecekleri kadar bir nüfus barındıracak hale getirilmesinin yanında, kırsal alanların yeniden canlanmasını sebep olacak ulaşım alt yapı, sağlık, güvenlik ve eğitim sorunlarının hal edilmesine bağlıdır. Tarıma dayalı ekonomik faaliyetleri terk edip şehirlere yığılan nüfusun tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik olarak istihdam edileceğinden bu yönde eğitilmesi de kaçınılmaz olacaktır.

2.8. Sağlık Sorunu

Aşırı ve dengesiz büyüyen şehirlere yığılan beklenmeyen katılımlar, var olan sağlık kuruluşlarına ve sağlık elemanlarına yenilerinin eklenmesini zorunlu kılacaktır. Sağlık kuruluşlarının ihtiyaca cevap verememesi durumunda, sağlık kuruluşu, doktor ve diğer sağlık personeli başına düşen hasta sayısı artacak ve sağlık hizmetlerinin kalitesi düşecek, sağlık imkânlarından yararlanma ile ilgili olarak dengesizlikler yaşanacaktır. Ayrıca aşırı kalabalık alanlarda bulaşıcı hastalıklar büyük riskler oluşturabilir. Büyük şehirlerde Yeteri derecede sağlık hizmeti alamayan kesimlerde huzursuzluk artar, bu huzursuzluklar bir bütünlük teşkil eden toplum hayatını etkiler.

Büyük şehirlerde aşırı nüfus yığılmalarının ağırlaştırdığı sağlık sorunlarının hafifletilmesi için kırsal alanlarda, şehirlere göçün bir sebebi olan sağlık hizmetlerini iyileştirilmesi, sağlık kuruluşları ve sağlık personelinin yeterli düzeye çıkarılması gerekir. Tabi sağlık sorunlarında da esas çözüm, kırsal alanları her yönden cazip hale getirmek ve şehirlere yığılan fazla nüfusun kırsala geri dönüşünü sağlayacak kalıcı tedbirlerin alınması olacaktır.

2.9. Güvenlik Sorunu

Nüfus ve şehirleşmenin plansız bir şekilde aşırı arttığı büyük şehirlerde küçük alanlarda yığılan büyük kalabalıkların devlet kurumları tarafından denetlenmesi güçleşmiş ve güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır (Arıncı, 2018: 1879). Ayrıca şehirlerin aşırı kalabalıklaşması kozmopolit bir sosyal yapının ortaya çıkmasına sebep olur. Bu durum, kırsal alanlardan gelen ve şehirlerde aşırı nüfus birikiminin doğurduğu sorunlardan bunalan insanların büyük şehir hayatına uyum sorununu daha da güçleştirir. Güvenlik hizmetlerinin oldukça zorlaştığı bu ortamda hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, içki, kumar, fuhuş ve uyuşturucu madde kullanımı artar, suç işleme oranları yükselir.

Kırsal alanlardan şehirlere göçün bir sebebi olan güvenlik sorununun yerinde (kırsal alanlarda) hal edilmesi gerekir. Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin canlandırılması hem burada yaşayan insanların refah düzeyini artırarak şehirlere göçü önleyecek hem de terör örgütlerine katılımlarını önleyecektir. Aksi halde yoksul bırakılan insanların kırsal alanlarda da büyük şehirlerde de suçlara bulaşması kolaylaşacaktır.

2.10. Ekosistemin Zarar Görmesi

“Organizmaların ortamla olan karşılıklı ilişkileri” anlamına gelen ekosistemde, fiziki ve biyotik faktörler arasında birbirini etkileyen ve denetleyen bir sistem mevcuttur (Atalay, 2015, 3). Plansız şehirleşme sonucu şehir çevrelerindeki yeşil, sulak ve nemli alanlar yok olmakta, ekosistem büyük zarar görmektedir.

Mesela, İstanbul çevrelerinde yer alan orman ekosistemi, aşırı ve hızlı şehirleşme sonucu sürekli azalmış, kıyılarda sığ deniz alanları yer yer doldurularak yapılaşmaya açılmıştır.

Bir ekosisteminin ortadan kaldırılması, hepsi birbirine bağlı olan ve bir bütünlük teşkil eden bütün ekosistemleri etkiler. Dolayısıyla bozulan doğal denge oluşan doğal afetler, onu bozan insandan intikamını çok acı bir şekilde alır. Akarsu yataklarında, deniz ve göl kenarlarında doğal yapıya müdahale edilerek yapılan yol, köprü, konut gibi yapılaşmalar da zaman zaman bu akıbeti görmek mümkündür.

Canlıların yaşamında son derece önemli olan ekosistemin zarar görmemesi için yeşil ve sulak alanların korunması, deniz ve vadi kıyılarındaki dolgu alanlarında yapılaşmanın önlenmesi, özellikle aşırı kalabalık büyük şehirlerde çok yetersiz olan yeşil alanların artırılması gerekmektedir.

2.11. Doğal Afet Riski

Şehirlerin aşırı ve hızlı büyümesi birçok alt yapı ve yerleşim sorunlarını beraberinde getirmektedir. Derme çatma yapı malzemeleriyle yapılan yerleşmeye elverişsiz konutlardan oluşan geniş gecekondu alanlarının ortaya çıkması, özellikle buralarda yaşayanları, olabilecek doğal afetler karşısında önemli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. İstanbul'da beklenen olası büyük bir depremde ve akabinde oluşabilecek bir tsunamide veya başka bir büyük doğal afette olabilecek kayıpları düşünmek bile istemiyoruz. Her tarafın beton bloklarla kaplandığı, yeşil alanların son derece yetersiz olduğu, şehrin adeta nefes alamadığı bugünkü İstanbul'da, bir doğal afetten sonra, büyük insan kitlelerini bir araya toplayacak bir alan, temel ihtiyaçlarını giderebilecek bir yer bulunmasında bile büyük sıkıntılarla karşılaşılacaktır.

Ne acıdır ki, yanlış yerlerde gerçekleşen imar ve iskân faaliyetleri bile büyük felaketlere davetiye çıkarmak anlamına gelmektedir. Deniz kenarı veya akarsu yataklarının etki alanları ile gevşek zeminli tarımsal alanlarda gelişen yapılaşma, sadece verimli tarım arazilerinin devre dışı kalmasına sebep olmakla kalmayıp, aynı zamanda muhtemel sel, fırtına, heyelan, deprem gibi doğal afetlerde büyük can ve mal kayıplarının yaşanmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu olumsuz gelişmenin acı faturalarına zaman zaman şahit olmaktadır. 1999'da gerçekleşen büyük Marmara depreminde en fazla can ve kayıplarının yaşandığı yerler, gevşek zemine sahip verimli tarım alanlarında gelişen şehrsel yerleşmelerin yer aldığı Sakarya, Kocaeli, Düzce, Yalova, Gölcük, Karamürsel düzlükleri olmuştur. Yine aşırı bitki tahribatının gerçekleştiği yamaçlarda oluşan heyelan, sel ve çığın, vadi yataklarına gelişigüzel kondurulan yapılara verdiği zararları, aşırı şehirleşme sonucu eksik kalan alt yapı hizmetlerinden dolayı yaşanan su baskınlarına şahit olunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ölçsüz, plansız ve dengesiz bir şekilde artan nüfus ve nüfus hareketleri (göçler) ile buna bağlı olarak gelişen aşırı şehirleşme, geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biridir. Ülkemizde bir türlü önü alınamayan düzensiz ve aşırı şehirleşmenin önlenmesi için artık 'denetimli göç', 'bölge vatandaşlığı' gibi kavramlar düşünölmeye başlamıştır. Nüfusu aşırı artan şehirlerde; kamu memurları dışında bölgeye göç edecek kişilerden, çalışacağı işe ait bilgiler ile oturacağı konuta ait tapu ibraz etme ve belli aralıklarla vize denetimleri gibi önlemlerin alınması önerilmektedir.

Kısa vadede getirim elde etme uğruna, verimli tarım arazileri gittikçe daha fazla şehrsel alanlara dönüştürölmektedir. Ülkede tarım ve hayvancılığın can çektiği, bu alanlarda temel besin kaynaklarının dahi ithal edilmeye başlandığı bir dönemde bu olumsuz gelişmenin önüne geçmek daha büyük bir önem arz etmektedir. Şehirlerin asıl kurulup gelişmeleri gereken yerler, verimli tarım arazilerinin kenarlarında yer alan verimsiz, çorak yamaçlardır. Binlerce yıllık yerleşme tarihimize bu hususa daima dikkat edilmiştir.

Nüfusu aşırı artan büyük şehir çevrelerinde oluşan gecekondu, iskân ve alt yapı sorunlarının yaşandığı, hem görüntü hem de modern yaşam alanları açısından çağımıza yakışmayan manzaralar oluşturmaktadır. Çarpık kentleşmenin önüne geçilmeli, gecekondu sayısı azaltılmalıdır. Bunun dolayı kırdan kente göçü yavaşlatacak ve kırsal alanlarda yerleşmeyi özendirecek tedbirler alınmalı, toplu konut ve kentsel dönüşüm sistemleri yaygınlaştırılmalıdır.

Aşırı şehirleşme, çeşitli çevre sorunlarını beraberinde getirmekte, ekolojik denge bozulmakta bu sorunlar insanın yaşam kalitesini düşürmektedir. İnsanların, yaşadığı çevreyi korumaları ve kendisine zarar vermeyecek halde bırakması ve ekolojik dengenin canlıların yaşamındaki önemi ile ilgili olarak ciddi eğitimlerden geçmesi gerekmektedir. Bunun için örgün ve yaygın eğitim kurumlarındaki programlarda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Aşırı şehirleşme ile boşalan kırsal alanlarda ekonomik faaliyetler durma noktasına gelirken, kentlere yığılan kitleler hayatın hemen her alanında oluşan dev sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Kırsal kesimlere dönüşü özendirecek tedbirlerin alınması, bir yandan büyük şehirlerdeki bu sorunları azaltacak, öte yandan kırsal alanlarda atıl kalan ekonomik faaliyetleri artıracak, ülke ekonomisi canlanacaktır.

Plansız şehirleşme sonucu toprak, su, hava, ekosistem gibi doğal varlıklar hızla kirlenip bozularak insan sağlığına büyük zararlar vermeye başlamıştır. Bu gidişle sağlıklı şehirleşme oranının, hız kesmeden artmaya devam edeceği ve bunun sonucu olarak insanların çok daha ciddi tehlikelerle karşı karşıya bulunacağını kestirmek mümkün değildir. Bundan dolayı özellikle şehir planlamaları alanında bu konuda başta coğrafyacılar olmak üzere uzmanlaşmış elemanlardan daha fazla yararlanma yoluna gidilmelidir.

Kapasitesinden fazla nüfus barındıran şehirlerde, fazla nüfusun kırsal alanlara geri dönüşünü sağlayacak tedbirler bir an önce alınmalıdır. Aşırı şehirleşmenin doğurduğu sorunlardan kurtulmanın veya bu sorunları çözülebilecek seviyeye indirmenin kalıcı çözümü; kırsal kesimlere dönüşü özendirerek tedbirlerin alınarak bu alanların eski canlılığına geri döndürülmesinden geçer. Bunun gerçekleşmesi için de büyük şehirlerde yığılan kitlelerin buraları terk ederek boşalttıkları kırsal alanlara geri dönmesi, böylece şehirlerin normal hayat akışına kavuşturulması ile mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Arıncı, Kenan (2018). *Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Ege ve Marmara Bölgeleri*. Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Atalay, İbrahim (2015). *Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İbrahim (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Ayan Mesut (1990). Fırat Havzasında Kentleşme ve Şehirsel Sorunlar. *Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu Kitabı*, s. 3.
- Başıbüyük, Âdem (2012). *Genel Coğrafya (Yerleşme Coğrafyası)*. Ankara: Pegem Akademik Yayınları.
- Bergen, Lütfi (2016). Evlerimizi Kaybediyoruz Yerlilik Meselemiz. Ankara: MG V Yayınları.
- Çelik, Selahattin (2015). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çevre Sorunları Sempozyum ve Çalıştay Kitabı*, s. 191-202.
- Doğanay, Hayati (1993). *Coğrafya'ya Giriş. Metotlar-İlkeler ve Terminoloji*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, Hayati (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, Hayati (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi.
- Dura, Cihan (1990). *Bilgi Toplumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Teknoloji Dizisi.
- Emiroğlu, Mecdi (1990). Elazığ İlinin Nüfus Özellikleri. *Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu Kitabı*, s. 63-80.
- Güney, Emrullah (1992). *Çevre sorunları Ortam Kirlenmesi*. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
- Güvenç, Bozkurt (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karaboran, Hilmi (1986). Elazığ'da Endüstrileşme Faaliyetleri, *Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu Kitabı*, s. 101-166.
- Karabulut, Yalçın (1986). Malatya'da Şehirsel Gelişme ve Getirdiği Sorunlar. *Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu Kitabı*, s. 171-190.
- Komisyon (2012) *Genel Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademik Yayınları, 5. Baskı.
- Özçağlar, Ali (1997). *Türkiye'de Belediye Örgütü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler)*. Ankara: Ekol Yayınevi.
- Özçağlar, Ali (2006). *Coğrafya'ya Giriş*. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Tümertekin, Erol; Özgüç, Nazmiye (2014). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- ibrahimveli@milligazete.com.tr.